

KATONA ISTVÁN¹**A Szu-22-M3 repülőgéptípus beszerzésének előzményei, körülményei és háttere (1983-1987)**

Esettanulmány a 101. Önálló felderítőrepülő-század haderőnemi fejlesztés kereteiben történt repülőgép-beszerzéséről

The pre-history, circumstances and backround of supply of aircraft SU-22 M3 between 1983-1997

Case study regarding the supply of aircraft within the confines of military force development at the No 101 Detached Reconnaissance Flying Squadron

Absztrakt

Esettanulmány egy haderőnemi fejlesztés során történt repülőgép típus beszerzéséről.

A politikai előzmények áttekintése, a Jaltai egyezmény, a NATO, a Varsói Szerződés megalakulása, s az EGK, valamint a KGST létrejöttén keresztül.

A Szovjetunió, s ezen keresztül a varsói szerződés katonai stratégiai fejlődése a II. világháború végétől a Szovjetunió felbomlásáig. A magyar repülőgép beszerzésének a kialakult bipoláris világrendszerben. Az 1980-as évek első fele hadsegregfejlesztésének főbb okai. Magyarország lehetőségei a haderőnemi fejlesztés időszakában. A varsói szerződés által előírányzott haderőnemi fejlesztés magyar vetülete. Az adott időszakban a haderőnemi fejlesztés körüli bonyodalmak.

Kulcsszavak: Nemzetközi szerződések, NATO, Varsói Szerződés, EGK, KGST, Varsói szerződés Egyesített Fegyveres Erők Főnöksége, haderőnemi fejlesztés, Szu-22-es repülőgép, a fejlesztést kiváltó okok, Szu-25-ös repülőgép, robotrepülőgép, UAV, Tomahawk robotrepülőgép, VSZ Gazdasági Tanács.

¹ Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Hadtudományi Doktori Iskola, doktorandusz hallgató -National University of Public Service, Doctoral School of Military Sciences, PhD student, E-mail: goldensoldierpilot@gmail.com ORCID: 0000-0002-9865-3530

Abstract:

Case study regarding purchase of certain type of aircraft due to development of military force service. Review the political history via creation of NATO, Warsaw Convention, Yalta Agreement, the ECC and the Comecon. The USSR, and the development of military strategy of Warsaw Convention influenced by USSR from the end of WW 2 to the disintegration of USSR. Purchasing aircrafts by hungarian military forces's development. Main reasons of development of the hungarian military force services in the first half of 1980s. Opportunities of development of the hungarian military force services. The evolved situation in Hungary caused by appropriate military force service's development directed by Warsaw Convention Complications around the development of military force services in certain period of time.

Keywords: international agreement, NATO, Warsaw Convention, ECC, Comecon, Headquarters of United Military Forces of Warsaw Convention, development of military force service, SU-22 airjet, reasons of development, SU-25 airjet, robot jet, UAV (Unmanned Aerial Vehicle), Tomahawk aircraft, Warsaw Convention Economic Council.

POLITIKAI ELŐZMÉNYEK

A Jaltai egyezmény nagyjából már megadta azt az irányt, ami a II. világháború után körvonalazódni sejtett a világ győztes államainak nagyhatalmi felállásában. Az illetékes politikai és katonai szakértők már ebben az időben szorgalmasan és megfeszített munkával próbálták felvázolni saját kormányuk, s politikai vezetésük részére a nemzetük számára az elképzeléseiknek legjobban megfelelő, leghatékonyabb hatalmi-politikai, valamint geopolitikai érdekszférákat.

Meg is kezdődött a versenyfutás a náci Németország által megszállt, illetve elfoglalt területek felszabadításáért majd érdekszférájukba vonásáért. Szép sorban köttettek a különböző nemzetközi szerződések, amelyek mind markánsabbá tették a két – egymással szemben álló – világrendszer kialakulását, az egyik, vagy a másik világrendszer irányába való elköteleződést.

A Szovjetunió 1948. február 18-án Moszkvában írta alá az első Szovjet–Magyar barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási szerződést, ami elméletileg lehetővé tette Magyarország nemzetközi helyzetének megerősítését.²

Az újabb „világégést” megakadályozandó szándékkal, 1949. április 4-én Washingtonban 12 ország – Belgium, Dánia, az Egyesült Államok, az Egyesült Királyság, Franciaor-

² Halmosy Dénes: Nemzetközi szerződések 1945 – 1982, Bp.1985, Közgazdasági és Jogi könyvkiadó, Gondolat Könyvkiadó,74.o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

szág, Hollandia, Izland, Kanada, Luxemburg, Norvégia, Olaszország és Portugália – részvételével aláírták az Észak-atlanti szerződés teljes szövegét. Megalakult a NATO,³ amely egyből potenciális ellenfelet látott – az akkor félelmetes szárazföldi erőt mozgósító és fegyverben tartó – győztes Szovjetunióban, annál is inkább, mert az mindenből részt követelve, az általa felszabadított területekre, mint saját befolyási övezetére tekintett.

1951. április 19-én Párizsban hat ország részvételével – Belgium, Franciaország, Hollandia, Luxemburg, Német Szövetségi Köztársaság (NSZK) és Olaszország – létrejött az Európai Szén és Acélközösség, (ESZAK), melynek az egyik célja egy esetleges európai háború kirobbanásának megakadályozása volt. Ez volt az Európai Unió (EU) egyik csírája, melyből 1957-ben létrejött az Európai Gazdasági Közösség, az EGK, s tíz év múlva, 1967-ben, az ESZAK-kal és az EURATOM⁴-mal együtt megalakult az Európai Közösség (EK), amely az Európai Unió igazi elődje volt.

Néhány évvel ezután már teljesen világos volt, hogy ki, kit tekint ellenségnek. A győztesek egyikének számító Szovjetunió és a hatalmi „holdudvarába” tartozó országok – (vagy inkább a „felszabadítással” befolyási övezetté tett) Albánia, Német demokratikus Köztársaság (NDK), Magyarország, Lengyelország, Románia, Csehország, valamint Bulgária tagságával megalakult a Varsói Szerződés (VSZ).⁵ Ez a Szovjetunió javaslatára, s vezetésével történt, 1955. május 14-én, Varsóban.⁶

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa Hegedűs Andrást, a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának akkori elnökét hatalmazta fel a szerződés aláírására.

A VSZ 11. cikkelye kimondja, hogy a szerződés húsz évig marad érvényben, s a húsz év eltelte után ezen időszak letelte előtt egy évvel – ha akarják – ki kell nyilvánítani a kilépési szándékot. Csak így szűnhet meg a szerződés a kilépni kívánczó számára!

A Magyar Népköztársaság esetében is, amit az – 5. cikkelyben létrehozott – Egyesített Fegyveres Erők Főparancsnoksága (EFEF) meghatározott, az bizony kőkemény kötelezettséggel bírt! Még akkor is, ha a határozat, „csak” ajánlásként jelent meg az adott ország hadserege, illetőleg politikai vezetése irányába. Ugyanis egyértelmű volt a szerződésen belül, hogy a „legerősebb” testvér szava – aki történetesen a II. világháború egyik győztese, a Szovjetunió volt –, illetve akarata megkérdőjelezhetetlen dominanciával bírt a szerződésben részt vevő tagállamok között. Nem volt ez másként sem a szerződés katonai doktrínájának főbb irányvonalaiiban, sem pedig a haderőnemi, valamint a fegyverzeti fejlesztések tekintetében annak ellenére, hogy minden a barátság, testvériség és a proletár internacionalizmus égisze alatt történt.

³NATO – Észak-atlanti Szerződés Szervezete - az angolul: *North Atlantic Treaty Organisation*; franciául: OTAN - *Organisation du Traité de l'Atlantique Nord*

⁴Az EURATOM Európai Atomenergia-közösség, aminek létrehozó Szerződését ugyanaz a hat állam írta alá, mint a Párizsi és Római Szerződést, ez utóbbival egy időben és egy helyen, azaz 1957. március 27-én Rómában,

⁵Varsói Szerződést, vagy „Warsaw Pact” – ahogyan azt az angol nyelvű irodalom említi – Varsóban 1955. május 14-én írták alá az alapító országok és 1955. június 5-én lépett hatályba.

⁶Halmosy: i. m. 282-286.o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

Nagyjából ugyanezen országokkal létrejött a KGST,⁷ 1949. január 25 –én, melyet 1953 augusztusában újjá is szerveztek. Az erőviszonyok és a kapcsolatok természetesen a KGST-n belül is ugyan ilyen „barátian”, „testvériesen” meghatározottak voltak. Ennek ellenére mindenki igyekezett a saját érdekeinek megfelelően úgy alakítani a dolgait, hogy az a számításainak megfelelően alakuljon – már ha az lehetséges volt. Talán az egyik ki nem mondott oka is ez volt a szövetség felbomlásának.

Számunkra – magyarok számára – a Varsói Szerződés és annak katonai irányelvei, katonai doktrínái voltak az irányadók. Ezek szorosán „idomultak” a Szovjetunió védelmi és támadó elképzeléseiseihez, a már akkor nyíltan ellenségnek kikiáltott NATO-val szemben. Így, ezen irányelvek szerint történtek meg a számunkra „ajánlott” haderőnemi fejlesztések, melyeket a Varsói Szerződés EFE vezetése tett meg, a Varsói Szerződés fejlesztési protokollja szerint.

Ha megnézzük a Szovjetunió katonai stratégiai fejlődésének alakulását, amelyeken keresztül ment a második világháború befejezésétől a Szovjetunió felbomlásáig, az orosz katonai szakirodalom öt jól elkülöníthető időszakot különböztet meg:⁸

Az első időszak (1945–1953): ebben az időszakban az Egyesült Államokkal és az európai NATO-államokkal szemben készültünk⁹ fegyveres küzdelemre, alapvetően a második világháború befejezésekor érvényben lévő stratégiai irányelvek és nézetek alapján.

A második időszak (1954–1960): melynek jellemzője a Szovjetunió és az Amerikai Egyesült Államok megerősödő szembenállása, a két nagyhatalom háttérben álló katonai tömbök – a VSZ és a NATO – megszilárdult egymásnak feszülése, kialakítva ezzel a bipoláris világrendszert. Ebben a periódusban szerelte fel a szovjet fegyveres erők minden haderőnemét új, korszerű fegyverzetrel és atomcsapásmérő eszközökkel. A Szovjetunió is rendelkezik hidrogénfegyverrel. Átszervezések történtek a csapatoknál a tömegpusztító fegyverek alkalmazásának figyelembe vételével. Kidolgozták a nukleáris háború stratégiáját a különböző hadszínterekre.

A harmadik időszak (1961–1970): melyben döntő jelentőségű volt a politikai, gazdasági, és katonai szembenállás szempontjából a keleti és a nyugati tömb országai között, hogy ekkor volt a legkiélezettebb az ellentét, ekkor avatkozott be a Szovjetunió közvetve olyan helyi konfliktusokba, mint a közel-keleti, illetve a vietnami, s ekkor romlott meg a viszonya Kínával. Ebben az időszakban állt a legközelebb a világ a harmadik világháborúhoz, a Disznó-öböli válság kapcsán. Ebben a periódusban volt abszolút prioritása a stratégiai nukleáris erők fejlesztésének, ekkor hoztak létre stratégiai rendeltetésű rakétacsapatokat. Eme időszakban jelentek meg a kozmikus katonai eszközök, valamint elkezdődött a kato-

⁷A Kölcsonös Gazdasági Segítség Tanácsa (rövidítve KGST, angolul Comecon). A közép- és kelet-európai szocialista országok gazdasági együttműködési szervezete volt a hidegháború alatt 1949 és 1991 között. A KGST tagállamai 1991. június 28-án, budapesti ülésükön a szervezetet feloszlatták.

⁸Fejezetek Oroszország katonai stratégiájának történetéből – tanulmánykötet - V. A. Zolotarjov – Isztorija Vojennoj Sztrategiji Rossziji, Kucskovo pole, Poligrafreszurszi, 2000. alapján ZMNE. Bp, 2004. 17-20. o.

⁹Azért használok többes számot, mert ezt mindig a Varsói Szerződéssel együtt tette a Szovjetunió.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

nai informatikai és vezetési rendszerek gyors fejlesztése. Ekkor fogalmazódott meg az új globális katonai stratégia, a korlátlan rakéta-atomháború stratégiája. Kidolgozták az összes kontinensre, az óceánokra és tengerekre, a földi légkörre, valamint a kozmikus térségre kiterjedő nagyméretű stratégiai hadműveletek elméletét.

A negyedik időszak (1971–1980): ebben az időszakban a két szemben álló fél törekedett a katonai-politikai és a stratégiai egyensúly – a paritás – megteremtésére, aminek alapvető oka annak felismerése volt, hogy a létrehozott atomfegyverek alkalmazása mindkét fél számára az elkerülhetetlen pusztulást hozná magával. Megérett a helyzet a problémák politikai úton történő rendezésére, s tárgyalások útján megállapodást kötni a stratégiai fegyverzetek egyes fajtáinak korlátozásáról. A nukleáris összecsapások megelőzése céljából lehetségessé vált közös rendszabályok kidolgozása.

Az ötödik időszak (1981–1991): jelen témánk szempontjából ez a legfontosabb időszak. Ellentmondásos tendenciák, stabilizáló és destabilizáló tényezőkkel. Változó feszültséggel és enyhüléssel jellemezhető nemzetközi kapcsolatok időszaka. Ebben a kialakult helyzetben a Szovjetunió számolhatott mind a NATO-országok, mind Kína vele szembeni összhangolt fellépésével. A Szovjetunió – s vele együtt a VSZ – ennek megfelelően alakította külpolitikáját, de sikertelen törekvésnek bizonyult a NATO szervezetében történő szakadás előidézése, s a saját pozíciójának erősítése. A Szovjetunió belebonyolódása egy hosszasan elhúzódó és kilátástalan afganisztáni háborúba, amely kudarccal végződött, nem ezt szolgálta.

A ciklus közepétől a nagypontosságú, irányítható fegyverrendszerek erőltetett fejlesztése, ezek tömeges rendszerbe állítása volt a jellemző, illetve az erre irányuló törekvés. Ezzel együtt megváltozott a hagyományos harceszközök alkalmazásával végrehajtott katonai műveletek jellege, értelemszerűen más eljárásokat és vezetési elveket követeltek a rendszerbe állított nagy pontosságú, új fegyverrendszerek. A harcfelelősek rövid idő alatt megbízhatóan, pontosan végrehajthatóak lettek. Tartalmilag új formákat dolgoztak ki az egyenlő készenlét stratégiájára mind a hagyományos, mind pedig a nukleáris fegyverekkel történő háború megvívására.

Az időszak közepétől kezdődően érzékelhetővé vált a VSZ fokozatos és folyamatos dezintegrációja, amely végül a VSZ felbomlásával fejeződött be 1991-ben.

A MAGYAR REPÜLŐGÉP-BESZERZÉS KÖRÜLMÉNYEI

Ebbe a stratégiai környezetbe olvadtak bele a Varsói Szerződés tagállamai, a VSZ fegyveres erőinek irányelvei szerint. Ráadásul a „bipoláris” világrendszer a „reális elrettentés időszakába” lépett az 1970-es évek első felétől, majd az Amerikai Egyesült Államok 1983-ra, a „csillagháborús” tervével olyan szintre került, hogy azt nyugodtan fel is vállalta, amitől a Szovjetunió és a Varsói Szerződés tagállamai már koránt sem voltak ilyen nyugodtak. Ennek volt betudható a VSZ-fegyverrendszerek erőltetett ütemű fejlesztése.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

Az 1980-as évek első fele tervidőszakának hadseregfejlesztését kiváltó főbb közvetlen okok a következők voltak:¹⁰

- 1979-ben bekerült az USA fegyverarzenáljába a neutron bomba;
- az 1980. január 23-án meghirdetett úgynevezett „Carter” doktrína;
- Az Amerikai Egyesült Államok szenátusában 1980-ban „befagyasztják a SALT–II. egyezmény ratifikálását;
- A NATO „kettős határozata” a Pershing-rakéták európai telepítéséről;
- 1981-ben az USA hadászati robotrepülőgépet állított rendszerbe;
- az 1981-ben Ronald Reagan elnök javaslata a „nulla megoldásra”,¹¹ melyet a Szovjetunió elutasít;
- 1981-es lengyelországi belpolitikai események, melynek hatására az amerikai kereskedelmi szankciót léptettek életbe a Szovjetunió ellen;
- közép hatótávolságú rakéták telepítése az USA részéről;
- Ronald Reagan amerikai elnök 1600 milliárd dolláros katonai programja az 1982–1987-es periódusra, s a genfi rakétatárgyalások megszakadása;
- A Pershing- és szárnyasrakéták telepítése Nyugat-Európában;

Az Amerikai Egyesült Államok – Zbigniew Brzezinski¹² által javasolt –, Szovjetuniót fegyverkezési versenybe kényszerítő „gazdaságilag kifárasztó” katonapolitika egyre nehezebb gazdasági helyzetbe hozta a Szovjetuniót, s vele együtt a Varsói Szerződés tagállamait. Idővel, ez a politika sikeresnek bizonyult.

Magyarország ebben a helyzetben, amit tehetett:

- 1) vállalnunk kellett a szerződésben előírt kötelezettségeinket – maximum lassítani tudtuk a fegyverkezés mértékét, a harceszközök beszerzésének ütemét;
- 2) az elavult fegyverzeteket, fegyverrendszereket amúgy is le kellett cserélni, mivel több tízéves régi fegyverek voltak alkalmazásban;
- 3) A szervezeti felépítést a korszerű stratégiai elvárásoknak megfelelően kellett átalakítani, az új fegyverekhez igazítani. (Ezt egyrészt az eltelt idő, másrészt a Varsói Szerződés által előírt – vagy inkább – a szövetségesi elvárások miatt voltunk kénytelenek megtenni.) Amennyiben ez nem ment simán, kivívtuk a „nagytestvér” rosszállását, melyet gazdasági szankciók követtek a KGST-n belül. (Nem véletlenül járt akkoriban közszájon az alábbi vicc: „Mi van a KGST címerében? - ??? - Zöld mezőben nyolc sovány tehén feji egymást!”).

¹⁰ M. Szabó Miklós: - A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia története 1980–1989, Zrínyi Media Nonprofit Kft. Bp.2011. I. fejezet.

¹¹ A „nulla megoldás”: Ronald Reagan amerikai elnök 1981 novemberében vetette fel, miszerint a Szovjetunió szerelje le minden közép-hatósugarú rakétáját, s ennek ellentételezéseként az USA nem telepítené Nyugat-Európában a célpontjukat 5-8 perc alatt elérni képes Pershing-rakétáikat.

¹² Brzezinski, Zbigniew Kazimierz (1928–) lengyel származású amerikai politológus, politikus, geostratégia. Jimmy Carter amerikai elnök nemzetbiztonsági főtanácsadója volt 1977–1981 között.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

A Magyar Néphadsereg számára az egyik, a légvédelmet érintően javasolt fejlesztési előirányzat egy – a szárazföldi csapatokat támogató – felderítőrepülő- (csapásmérő) ezred harcrendbe állítása volt. Azért felderítőrepülő-ezred hadrendbe állításáról szólt minden szinten a fejlesztési terv, mert a VSZ nem támadó, hanem védelmi jellegű szervezetként állítatott be a világ színe előtt.

Ezért a javasolt tervezet szerint:

- egy század, amely, 15 Szu–22M4 típusú repülőgépből (13harci repülőgép és 2 gyakorló harci repülőgép) állt volna. A fejlesztés első fázisában egy önálló felderítőrepülő-század, – bár, a század a vezetésével ezredszintű szervezésben „állt fel”, hogy a tervben szereplő későbbi fejlesztésben két Szu–25-ös csatarepülő-század hozzáadásával felderítő, szárazföldi csapatokat támogató alakulattá fejlődjön fel.

Ez majdnem teljesült is! Csak a Szu–22M4 típus helyett az éppen raktáron álló M3-as „átmeneti” repülőgéptípust sikerül megvennie a Magyar Néphadsereg vezetésének. A Szovjetunióban, az átképzésre vezényelt állomány az átképzést az M4 típusra kezdte meg, majd két hét után módosult az M3 modifikációra a repülőgép típus.¹³

Érdekes módon ennek a miértjére, melyet csak szóban tudtam meg – írásos formában ennek sehol sem maradt nyoma, – minden, még életben lévő illetékes, a Magyar Népköztársaság szorult anyagi helyzetét jelölte meg az okoknak. Én nagyon óvatosan hozzátennem még a „nagytestvér” részéről az irányunkba megnyilvánuló bizalmatlanságot is. (Akkoriban a gazdaságunk már kölcsönökből élt.)¹⁴

A Szu-22M4-e típus az állóhelyén

A Szu-22M3 típus az állóhelyén

¹³ Balogh Imre alezredes, a 101. önálló felderítő-repülőszázad parancsnoka, később altábornagy, a magyar légi parancsnokság parancsnoka visszaemlékezései alapján. Bp., 2016. 03.24.

¹⁴ Hollósi Nándor ny. mk. altábornagy, a Magyar Honvéd Vezérkar Főnöke egykori általános helyettesének 2016.07.06 –i szóbeli visszaemlékezései alapján

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

A kettő között a különbség szabad szemmel is jól látható, de az igazán nagy különbség a hajtó-művekben s a felszereltségben volt!

A Szu-22M3-as típus a megvásárolt függesztmények egy részével

Tény, hogy az önálló Szu-22-es repülőszázad felállítása ezred szervezés szerint történt meg, s a terv az volt, hogy a rajokat később századokká fejlesztik fel.¹⁵

Ki volt jelölve az ezred számára Börgönd repülőtérnek. A repülőtér elhelyezkedésére történő mérések, tervezések elkezdődtek. (Az egyezkedések a környezetvédekkel stb). Azonban az időközben kialakult nemzetközi politikai, illetve az eszközbeszerzéssel kialakult problémák miatt, s az ország gazdasági helyzete miatt mindez tervezési szinten meg is állt.¹⁶

- két csatarepülő-század, 25-30 Szu-25 típusú repülőgéppel. A Szovjetunióban megkezdődött a repülőgép-vezetők kiképzése a típusra, de a beszerzés leállításkor megszűnt a pilóta képzés is, valamint egy század pilóta nélküli harceszköz.

(Ez sem jelent meg sehol sem írott formában, de a Honvéd Vezérkar Légvédelmi tervező főosztályának emlékezete szerint ez valós terv volt. Sőt, a meg nem erősített információk szerint, a Bolgár Népköztársaság hadiipari üzemében el is kezdték ezeknek az eszközöknek a gyártására való ráállását, kidolgozását, azonban a magyar fél elállt a beszerzéstől, nyilván gazdasági okok miatt.)¹⁷

- valamint egy század pilóta nélküli harceszköz. (Ez sem jelent meg sehol sem írott formában, de a Honvéd Vezérkar légvédelmi tervező főosztályának emlékezete szerint ez valós terv volt. Sőt, a meg nem erősített információk szerint, a Bolgár Népköztársaság hadiipari üzemében el is kezdték ezeknek az eszközöknek gyártására való felkészülést, azonban a magyar fél elállt a beszerzéstől, nyilván gazdasági okok miatt)¹⁸

¹⁵ Balogh Imre alezredes. 2016. 03.24.

¹⁶ Éberhardt György alezredes, Csapatrepülő Parancsnokság, Szuhaj repüléstechnikai főszemléző 2016. 07. 01-i .nyilatkozatai alapján,

¹⁷ Csizmadia Árpád mérnök alezredes, a Magyar Honvédség Vezérkari Főnöksége Légvédelmi tervező főosztályának visszaemlékezései alapján, Bp, 2016. 06. 28.

¹⁸ Uő.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

A Szu–25 csatarepülőgép függesztményei egy részével

A szovjet fejlesztésű, Pcsela–1T (Darázs) pilóta nélküli harcászati felderítő repülőgép (UAV)

A szovjet fejlesztésű, Pcsela–1T (Darázs) pilóta nélküli harcászati felderítő repülőgép (UAV)

A pilóta nélküli repülőeszközök fejlesztése már a második világháború alatt megkezdődött. Az első ilyen jellegű repülőszerkezetet, a németek által működtetett szárnyas rakéták, a V–1-ek jelentették, ami az első komolyabb lépés volt a pilóta nélküli eszközök kifejlesztésében.

A pilóta nélküli repülőgép (továbbiakban UAV),¹⁹ elsősorban katonai feladatokra alkalmazott olyan repülőeszköz – a mai értelmezés szerint –, amely valamilyen ön- vagy távirányítással, de leggyakrabban a kettő kombinációjával rendelkezik, ezért fedélzetén nincsen szükség pilótára. Ugyanakkor, a pilóta nélküli repülőgépeket külön kell választanunk a robotrepülőgépektől. A pilóta nélküli repülőgép többször felhasználható, míg a robotrepülőgép, mint rakétafegyver, használatuk megsemmisül. Ezt azért írom így le, mert több, a témával foglalkozó tanulmányban keveredést tapasztaltam az értelmezésben. A pilóta nélküli repülőgépek fejlődési iránya vezetett a drónok²⁰ kifejlesztéséhez.

A robotrepülőgépek, amelyek a Varsói Szerződést és egész Európát (sőt az egész világot) izgalomba hozták az 1980-as évek elején, azok a Tomahawk típusú, szárazföldi indítású robotrepülőgépek voltak, amelyeknek a telepítését – egy 1979-es NATO-határozat alapján – 1983 decembere és 1987 között hajtották végre. Ezek többek között nukleáris töltettel is elláthatóak voltak – ennek volt betudható a nagy izgalom –, amelyek telepítése

¹⁹UAV, azaz, Unmanned Aerial Vehicle (ember nélküli légi jármű)

²⁰Remotely Piloted (Aerial) Vehicle, RPV, am. „távolról irányított (légi) jármű”, vagy drón [az angol drone =here (méh) szóból]. Elsősorban katonai feladatokra alkalmazott olyan repülőeszköz, mely valamilyen ön- vagy távirányítással (leggyakrabban a kettő kombinációjával) rendelkezik. Katonai alkalmazás esetén, a harci robotok egyik fajtája. Ellentétben a robotrepülőgéppel, mely – lévén saját maga a fegyver – használatuk megsemmisül, a drón többször is felhasználható.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

ellen igen széles körű tiltakozó mozgalom indult. Ennek ellenére a telepítés megindult – a terv szerint – Nagy-Britanniában (10 üteg – 160 db), Olaszországban (7 üteg – 112 db), a NSZK-ban (6 üteg – 96 db), Belgiumban (3 üteg – 48 db), valamint Hollandiában (3 üteg – 48 db földi indítású robotrepülőgéppel).²¹

Az 1980 – as éveket a VSZ – en belüli széthulló együttműködés jellemezte²². A szövetségben belül érdekellentétek feszültek egymásnak, s az egymástól való kölcsönös függés, s az igen csak akadozó együttműködés volt tapasztalható. Az érdekellentéteket a nehéz gazdasági helyzet generálta. A tagországok kivétel nélkül gazdasági nehézségekkel küzdöttek. Ezt azonban a Szovjetunió nem igazán vette figyelembe. 1987 – januárjában a Szovjetunió olyan egyoldalú javaslattal állt elő, mely szerint egy háborús időszakban létrehozandó Gazdasági Tanács felállítását javasolja. Moszkva elképzelése szerint a Tanácsnak nemzetek fölötti jogai lettek volna, s a Tanács hozta volna a rendkívüli intézkedéseket, mivel a KGST ezt intéző szerveit alkalmatlannak minősítette erre a feladatra.²³ (A megállapítás valóban helytálló volt.) A hadigazdaságok működtetésére, s a fegyveres küzdelem anyagi – technikai hátterének biztosítására hatékonyabb működésű szervezetet kellett létrehozni! A javaslat igen laza megfogalmazását úgy is lehetett értelmezni, hogy a Tanács az egyes tagországok gazdaságára kötelező érvényű döntéseket hozhat.

Azonban, a magyar gazdaság egyre súlyosodó válsága miatt Magyarország csökkenteni kívánta a VSZ által, a számára előírt kötelezettségét. A Moszkvában 1987. szeptember 20-án a magyar Vezérkar és a Szovjetunió Védelmi Minisztériuma, valamint a VSZ EFE tárgyalásán Pacsek József altábornagy, (későbbi vezérezredes), vezérkari főnök az ország – fent említett – egyre nehezedő gazdasági helyzetére hivatkozva közölte a Szovjet Fegyveres Erők vezérkari főnökével (Sz. F. Ahromejev marsall), a VSZ EFE főparancsnokkal (V. G. Kulikov marsall), valamint a VSZ EFE törzsfőnökkel (A. I. Gribkov hadsereg tábornok), hogy az előírányzott Szu–25-ös csatarepülő-ezred gépeit a magyar fél nem tudja megvenni és több más új harceszköz beszerzését is elhalasztja.²⁴

²¹ Sárhidai Gyula: Robotrepülőgépek, Szárazföldi indítású Tomahawk robotrepülőgépek, Bp, 1986, Zrínyi Katonai Kiadó, Bp, 1986.

²² Germuska Pál: Vörös arzenál – Argumentum kiadó, Bp, 2010. 197.o.

²³ Germuska Pál. im. 5.Széthulló együttműködés- az1980-as évek főbb folyamatai.215.o.

²⁴ Germuska: i. m. Pál: Vörös arzenál – Argumentum kiadó, Bp, 2010. 216.o. Jelentés a magyar katonai delegáció moszkvai tárgyalásairól (1987. szeptember. 20–21.) Kárpáti Ferenc honvédelmi miniszter levele Kádár Jánoshoz és Grósz Károlyhoz. 1987. szeptember 24. Honvédelmi Minisztérium Központi (HM KI) 181/012/4.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

Pacsek József altábornagy

Sz. F. Ahromejev
marsall

V. G. Kulikov marsall

Gribkov
hadseregtábornok

Kárpáti Ferenc

D. T. Jazov marsall

Az alig három nappal későbbi, a magyar honvédelmi miniszter, Kárpáti Ferenc és a szovjet honvédelmi miniszter, D. T. Jazov (Ekkor még – K. I.) hadseregtábornok találkozásán a szovjet fél mélységes rosszallását fejezte ki, s elfogadhatatlannak tartotta a magyar katonai fegyverzeti kiadások csökkentését, a harceszközök beszerzésétől való elállást a gazdasági helyzetre való hivatkozással.²⁵ Aggályait fejezte ki amiatt is, hogy ez a magyar eljárás láncreakciót válthat ki a többi testvéri országban, ami megengedhetetlen.

Kulikov marsall és Gribkov hadseregtábornok is ellenezett minden egyoldalú csökkentést. Mindketten hivatkoztak a magyar párt- és állami vezetők – személyesen Kádár János

²⁵ Germuska Pál: Vörös arzenál – Széthulló együttműködés – az 1980-as évek fő folyamatai, 2016.o.Argumentum kiadó, Bp, 2010.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

– azon többször is kifejtett véleményére, miszerint: „a magunk részéről minden lehetségest megteszünk a néphadsereg kellő színvonalú fejlesztése érdekében. Adott esetben, ha a helyzet úgy kívánja, a magyar nép még bocskorban is hajlandó jární, de ezen a téren engedményt nem teszünk!”

A szovjet tárgyalók hangsúlyozták, hogy a katonai vezetőknek a védelem kérdéseivel, nem pedig a népgazdaság teherbíró képességeivel kell foglalkozniuk²⁶

Az okok, melyek miatt az előirányzott haderőfejlesztés a tervezett formájában nem valósulhatott meg, az időközben kialakult nemzetközi politikai és gazdasági változások sorozatában keresendő. Ezen történelmi változások, oly annyira erősek és meghatározóak voltak, hogy végül mind a Szovjetunió, mind pedig a Varsói Szerződés felbomlását eredményezték.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 1) Germuska Pál: Vörös arzenál- Argumentum kiadó, Bp, 2010;
- 2) Halmosy Dénes: Nemzetközi szerződések 1945–1982, Bp, 1985, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Gondolat Könyvkiadó;
- 3) M. Szabó Miklós: A Zrínyi Miklós katonai akadémia története 1980–1989, Zrínyi Média Nonprofit Kft, Bp, 2011.
- 4) Somkutas Róbert: Álcaruhában, Zrínyi Kiadó, Bp. 2011.
- 5) Sárhidi Gyula: Robotrepülőgépek, Bp, 1986, Zrínyi Katonai Kiadó, Bp. 1986.
- 6) Dr. Bognár Károly nyugállományú ezredes, tanulmány: A Szovjetunió és a varsói szerződés katonai doktrínájának alakulása 1945-től 1989-ig; levéltári anyag;
- 7) A Magyar Népköztársaság Honvédelmi Miniszterének 00085 sz. direktívája Nytsz:00028/36/1981Hdm Bp, 1981.
- 8) Oláh István vezérezredes a Magyar Néphadsereg vezérkari főnöke, honvédelmi miniszter-helyettes előterjesztése a Honvédelmi Minisztérium Katona Tanácsának, Nytsz.0028/1/1981sz. a Honvédelmi miniszter direktívájával kapcsolatban;
- 9) Czinege Lajos hadseregtábornok: A Magyar Népköztársaság honvédelmi miniszterének 0662sz parancsa, a személyi állományra vonatkozóan, átképzésre történő tartós vezénylés a Szovjetunióba, a Su-22M3 típusra történő átképzésre, Bp, 1983. június 28-án;
- 10) Balogh Imre altábornagy szóbeli visszaemlékezései, Bp, 2016.
- 11) Csizmadia Árpád alezredes szóbeli visszaemlékezései, Bp, 2016.
- 12) Éberhardt György alezredes szóbeli visszaemlékezései, Csókakő, 2016.
- 13) Hollósi Nándor mérnök altábornagy, a Magyar Honvéd Vezérkar Főnökének általános helyettesének szóbeli visszaemlékezései alapján, Bp. 2016.07. 06.

²⁶ Germuska: i. m. 216.o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám
